

Az alábbi beszámoló, melyet Szűcs Endre református lelkész (Dédestapolcsány), egyházkerületi énekügyi előadó tartott, a Tiszánimnemi Református Egyházkerület Miskolcon lezajlott évi rendes közgyűlésén, 1998. június 27-én hangzott el. Az előadó szíves hozzájárulásával mint a külső-belső nehézségekkel való őszinte szembenézés és a kiütkereső nemes törekvések ezredvegi kordokumentumát közöljük. (A Szerk.)

Az 1997. évi egyházkerületi énekügyi jelentés

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

„A Krisztusnak beszéde lakozzék tibennetek gazdagon, minden bölcsességben; tanítván és intvén egymást zsolttárossal, dicséretekkel, lelki énekekkel, hálaival zengedezvén a ti szívetekben az Úrnak.” (Kol 3, 16)

Az idézett újszövetségi ige énekeskönyvünk első lapján olvasható. Annak az énekeskönyvnek vezérigéje a páli biztatás, amely jeles évfordulóját ünnepli ebben az évben. Énekeskönyvünk ötvenéves.

E jubileum kapcsán essen néhány szó születésének körülményeiről, valamint öt évtizedes útjáról a gyülekezetekben.

Elődje 1921-ben jelent meg Debrecenben, amely több mint negyvenéves előkészület után vált „a zsinat által kötelező használatra megállapított” énekeskönyvvé, mégis sok kívánnivalót hagyott maga után. Jelentősen hozzájárult a gyülekezeti éneklés elszíntelenedéséhez, színvonalának visszaeséséhez.

Szenczi Molnár Albert 1425 zsolttárséből csak 643-at közölt, de ezekben is változtatásokat, ún. „simításokat” végeztek. Egy korábbi ilyen jellegű kísérletre írta azt Arany János 1882-ben: „... Molnárt elég lett volna egészen szokatlan archaizmusától megszabadítani, mert az ő szövegét a nép már szinte egyenesen Szent Dávidénak tartja s úgy tiszteli.”

A zsolttárok dallamai még durvább átalakításon mentek keresztül. Kihagytak 30 dallamot. Ezek szövegének szótagszámát megváltoztatták, hogy más dallamokra igazíthassák. Minden dallamot zeneietlen, kiegyenlített ritmusban jegyeztek le.

A dicséretekkel sem volt jobb a helyzet. Az 1921-es énekeskönyv a reformáció énekkincséből nem merített, sőt a korábbi revíziókat túlélt maradék XVI–XVII. századi magyar dicséretnek nagy részét is kiselejtezték.

Mindezek miatt igen korán, már 1928-ban jelentkezik az igény a zenei korrekcióra. Ennek sürgetői voltak többek között Árokháty Béla, Karácsony Sándor, Lajtha László, de hamarosan 1937-ben a Zsinat is magáévá tette az énekeskönyv megújításának gondolatát.

Nagy lendületet adott ehhez az 1939-ben megjelent jugoszláviai református énekeskönyv, amelynek szerzője, Árokháty Béla az énekeskönyv-reformot a következőkben jelölte meg: vissza az eredeti zsoltárdallamokhoz —helyreállítva az eredeti ritmust és hangzást— és vissza a reformáció korabeli énekeskönyvek dicséretanyagához.

Az új énekeskönyv tervszerű előkészületeinek megindulását 1940-től számíthatjuk, amikor három albizottsággal újjáalakul az egyetemes konventi énekügyi bizottság. Az ebben helyet kapott szakemberek közös céljukat így fogalmazták meg: „Énekeskönyvünket tartalmi szempontból mélyebben reformátusabbá, irodalmi szempontból esztétikailag értékesebbé, zenei szempontból művészibbé és magyarabbá kell tennünk.”

A bizottság még az év végén tíz kérdéscsoportból álló kérdőívet bocsátott ki, amit megküldött minden lelképásztornak, vallástanárnak, vallásoktatónak, énekvezérnek, ének- és zenetanárnak és teológiai tanárnak. Hogy az énekeskönyv megújulását milyen széleskörű érdeklődés kísérte az is mutatja, hogy közel 1800 kérdőív érkezett vissza.

Az 1943. februárjában Budapesten tartott énekügyi konferencia értékelte a beérkezett kérdőíveket és meghatározta az előkészítő munka feladatait.

Csomasz Tóth Kálmán magyar eredetű dicséretetek gyűjt össze: 1200 szöveget és 200 dallamot, újjászületik a Zeneközlöny című folyóirat és régi dicséretetek feldolgozásainak közlésével a gyűjtőmunka eredményeit népszerűsíti; a XVI–XVII. századi énekanyagból egy füzetre való válogatás kiadását tervezik a bibliakörök és az ifjúság számára, ez azonban a háború miatt csak terv maradhatott.

Kényszerű szünet után 1946. őszén folytatódik újra a munka, amelynek célja a próbaénekeskönyv összeállítása. Ennek szerkesztését egy szűkebb bizottságban Révész Imre püspök irányította. Munkatársai: Karácsony Sándor, Ádám Jenő, Csomasz Tóth Kálmán (később Balla Péter is), valamint szakértői minőségben Kállay Kálmán és Áprily Lajos.

1948. március 4-én fogadta el a Konvent elnökségi tanácsa és az énekügyi bizottság a próbaénekeskönyvet, majd 16 évvel később, miután 400 ezer példány a gyülekezetekben már gazdára talált, a Magyarországi Református Egyház Zsinata kimondta, hogy „egyházunk hivatalos énekeskönyve ... az 1948 óta próbakiadásokban megjelent és a gyülekezetekben elterjedt énekeskönyv ... használatát valamennyi istentiszteleten kötelezővé teszi.” Ugyanakkor „használaton kívül helyez a Magyarországi Református Egyház gyülekezeti istentiszteletein minden más énekeskönyvet.”

A zsinati határozatokhoz fűződő indoklásban azonban ez is olvasható: „A Zsinat jelen határozathozatalnál tudja: ez az énekeskönyv magán hordozza annak nyomait, hogy szerkesztése idején egyházunk megújulásában teológiai alapvető kérdések még nem rendeződtek. Ezért azzal a református döntéssel teszi kötelezővé, hogy ránézve is elismeri a semper reformari debet elvét. Testvéri szeretettel számít a himnológia tudományában jártas tudósok, írók és egyházzenevel foglalkozó atyafiak folyamatos közreműködésére egyházi énekkincsünk és éneklésünk továbbfejlesztésében.”

Énekeskönyvünk összeállítói nehéz munkát végeztek. Az előszóból idézve „... másfél százados szakadékot kellett áthidalni ...” akkor, amikor „... a közizlés és az igények részben zavarossá váltak, részben ... túlzottan felfokozódtak ...” Igeszerűsége, hitvallásosságra, a szövegek és dallamok formai értékének megőrzésére törekedve, hittel, alázattal és hálaadással tették munkájuk gyümölcsét a magyar reformátusság kezébe 1948. október 31-én.

De vajon hogyan éltek a gyülekezetek az elmúlt ötven év alatt a kapott nagy lehetőséggel?

„A legtisztább alapvetésű előzetes válogatás is hatástalan maradhat a hívek és gyülekezetek, énekvezérek és lelkipásztorok jó gyakorlata híján...” — írja Csomasz Tóth Kálmán 1950-ben. Vagyis „a legtökéletesebben szerkesztett és a legteljesebb anyagot nyújtó énekeskönyv sem ér semmit, ha a gyülekezetek sehogy sem, vagy... helytelen módon énekel vele.”

A kép, amit a kérdésre válaszul megrajzolhatunk, nagyon végletes.

„Szép eredmények, fegyelmezetten és széles anyagismerettel éneklő gyülekezetek mellett bőséggel vannak szegényes énekválasztással, ritmustalanul vergődő gyülekezetek.”

Sokan azon a véleményen vannak, hogy a gyülekezetekben általában az éneklés vezetőjének hűségén múlt az énekeskönyv megtanításának és megszerettetésének az eredményessége. Valóban sok függ ettől, legalább olyan lényeges azonban az akarás mellett a hozzáértés és a képzettség.

Visszatekintésünkben ezen a ponton nem szabad elfelejteni, hogy a felekezeti iskolák államosítása folytán a gyülekezetek hangszerei mellől éppen az énekeskönyv megjelenésének idején kényszerültek elmenni a szakképzett kántorok. Nyilvánvaló az is, hogy az egyházi iskolák államosításával az énekeskönyv anyagának az ifjúsággal, a jövő gyülekezetével történő megtanítása kilátástalan helyzetbe került, ugyanis az iskolák bezárása, a hitoktatás végzésének megnehezítése a lehetőségek jelentős megfogyatkozását hozta magával. Mindezek megszegényítő következményeit ma —ötven évvel később— is érezzük a református gyülekezeti éneklésben és a gyülekezeti éneklés öt évtizedes kérdései nem tekinthetők megoldottnak.

Az énekeskönyv előszavának elgondolkoztató mondata kívánczik ide végül: „Az elkövetkező gyakorlat majd megméri egyrészt az énekeskönyvet, másrészt a vele élő, vagy nem élő nemzedéket is.”

Félévszázados énekeskönyvünknek nincs miért szégyenkeznie, az eltelt ötven év egyházának, éneklő gyülekezeteinek annál inkább. Elmarasztalás, kritika éppen értékei, igényessége miatt éri, amely viszonyulás önmagában leplezi le a felszínességet, igénytelenséget. Ez az idő és gyakorlat által megmért énekeskönyv nemcsak a gyülekezet szóhasználatában új még ötven év múltán is, hanem új maradt, sőt idegen énekeinek többségében. Ez az idő és gyakorlat által megmért és megszegényült nemzedék azonban most, amikor visszakapja iskoláit, taníthatja ifjait, képezheti kántorait, elvégezheti azt, amire ötven évvel ezelőtt egy megcsonkított, megnyomorított egyház képtelen volt: zsolttárok, dicséretekkel, lelki énekekkel, hálával zengedezni —szívből és méltón— az Úrnak.

Az 1997. évi ének-zeneügyi jelentésem megszokott tagolásban ezután az egyházmegyei előadói jelentéseket foglalja össze, majd néhány — az egyházmegyéék és az egyházkerület határait is túllépő — egyházzenei eseményről, eredményről számol be.

Az *Abauíji* énekügy új gazdát talált nagytiszteletű Csomós Józsefné lelkész nő személyében. Előadói jelentése részletes, adatközlése világos, javaslatai előre mutatóak, megfontolásra érdemesek.

Megtudjuk, hogy Abauíjnak 12 okleveles kántora van, s mellettük 13 ún. betanult kántor, 12 zeneileg képzett gyülekezeti tag —közülük többen a nyári tanfolyam hallgatói— végzi az ének vezetését. Azonban még így is —többnyire jobb híján— 45 gyülekezetben a lelképásztor, 5 helyen pedig a lelkészfeleség feladata. Javaslatai: fiataloknak a nyári kántorképző tanfolyamra való elküldése és ezzel együtt a teológiai ének-zenetanítás átszervezése, hatékonyabbá tétele Sárospatakon, valamint évi egy —tanulmányi jellegű— kerületi szintű kántortalálkozó megrendezése.

A 34 orgonából 7, a 63 harmóniumból 15 javításra, felújításra szorul. A 34 egyéb hangszer az elektronikus hangszerek „műfajához” tartozik, de van közöttük egy unicum, az abauíjszántói tárogató. 5 gyülekezet tervez orgonát, illetve harmóniumfelújítást, pedig „örökségünk részei, amit atyáink fontosnak tartottak és a legtöbb esetben jóval többet érnek, mint a helyükre állított, nem templomi használatra szerkesztett elektronikus csodabogarak”.

Élő hangszerei Abauíjnak a szaporodó számú kórusok, amelyek a vizsgált évben egyházmegyei kórustalálkozón ismerhették meg még jobban egymást a szikszói templomban. Az egyházmegye 7 vegyeskara, 3 férfikara és 3 ifjúsági énekkara összesen 13 élő, működő, éneklő közösséget jelent, de 11 alkalmi temetési kórus és 2 alkalmi ifjúsági éneklő csoportot is számon tartanak.

A gyülekezetek zenei-kulturális igényeit szolgálta 16 zenés áhítat, 4 hangverseny, 4 községi-városi hangverseny és 6 egyéb rendezvény Isten dicsőítésére.

A *borsod-gömöri* jelentés 21 lelképásztor és 6 lelkész-családtag kántori szolgálattól számol be, a többi gyülekezetben 59 helyen különféle képesítésű munkatársak végzik az énekvezetést. Hat gyülekezetben egyáltalán nincs gazdája ennek. Az okleveles kántorok száma az egyházmegyéében összesen 7, de többek képesítése folyik a nyári egyházkerületi kántorképző tanfolyamon. Az elmúlt évben 21, a képzésben részt vevő fiatalról számoltak be a jegyzőkönyvek.

Hangszerek területén itt is terjednek az elektromos, elektronikus működtetésűek, mert a 12 gyülekezetben javításra szoruló orgonák vagy harmóniumok költséges felújítása helyett olcsóbbnak tűnik ilyen hangszerek beszerzése. Nagy veszteség érte az egyházmegyét, egyházkerületet a Deszka-templom leégése során megsemmisült Rieger-orgona elvesztésével. Az a reménységünk, hogy hangszer dolgában is igyekszik a gyülekezet az eredeti állapot visszaállítására, hangversenyorgona tervezésével, felépítésével.

A jelentés 12 kórus működéséről számol be, amelyek szolgálattal, s velük együtt a különböző zenei rendezvények „emelték a lelkeket Istenhez”. E szép alkalmak közül kiemelkedik a „Csáti Nyár” rendezvényeibe iktatott kórustalálkozó Mezőcsáton.

Az *egervölgyi* egyházmegye statisztikát közöl a hangszerek számáról, állapotáról. Eszerint 16 orgona közül 1 kitűnő, 6 jó, 1 közepes, 3 megfelelő, 2 pedig rossz állapotban van. A három elektronikus hangszer jól működik. Ugyanez a harmóniumokra vonatkozóan így hangzik: 8 jó, 3 rossz, 3 használatlan állapotban van.

Az előadó az egyházkerulettől egy értékmentő megoldást kér a javításra szoruló hangszerek vonatkozásában.

A jelentés 1 temetési énekkar és 4 ifjúsági énekkar működéséről tudósít, valamint 7 zenés alkalomról, zenei rendezvényről. Megnyugtatónak látja a kántor-utánpótlás kérdését, miután „jelenleg 5 kántorképzős készül az egyházi szolgálatra”.

A *zempléni* jelentésben is szembetűnő, hogy a kántori teendők ellátását döntő többségben a lelkipásztor vagy felesége látja el. Hét kántori oklevéllel rendelkező énekvezető van az egyházmegyében és 6 gyülekezet taníttatja a nyári tanfolyamon leendő kántorát. A kántorképzésben résztvevők szerény létszámára nézve az előadó megjegyzi: „Igen kis számban kerülnek a kántorképző tanfolyamra kiszemelt fiatalok.” Megoldásként kimondja: „szükséges a döntés: vagy a teológiáról kikerülő lelkipásztorok zenei képzettségét kell komolyabbra venni és akkor a meglévő többségi gyakorlatot nívósan fenntartani, vagy intézkedéseket kell tenni a megfelelő munkatárs kiképzésére, szolgálatba állítására”.

A zempléni hangszerek állapota így fest: 2 kiváló, 19 jó, 9 közepes, 13 rossz. Nyolc gyülekezet tervez hangszerváltást.

A jelentés beszámol a szaporodó számú alkalmi énekes csoportokról és biztat a rendszeres szolgálatvégzésre.

A zenei rendezvény sorában legrangosabb az immár hagyományos Zempléni Művészeti Napok, amely több gyülekezetet is érintett. A Zempléni Evangéliumi Napok, amely a gyülekezeti élet megújulásának ügyét szolgálja, egyházzenei szempontból is tartalmas és dicséretes.

Végül szeretnék beszámolni egyházkerületünk két kiemelkedő egyházzenei rendezvényéről: a *kántorképző tanfolyamról* és a *kórustalálkozó*ról.

A tárgyévi, 1997. évi tanfolyam Sárospatakon zajlott június 30. – július 16. között. A tanulmányi helyszín a korábbi évek gyakorlata szerint a Gimnázium földszintje és a teológia volt, szállásul pedig az Erdélyi János Internátus állt rendelkezésünkre.

Az öt év alatt elismertté vált a képzés más egyházkerületekben is, ennek köszönhetően 63 hallgatót vettünk fel. Ez a létszám a tanfolyam kezdetére 54-re apadt, amit felvételi vizsgák, megbetegedések, ill. más programok magyaráznak.

A résztvevők megoszlása kerületenként: Dunamellék 5; Tiszántúl 7; Tiszáninnen 35. Határon túli kerületekből: Erdély 5; Felvidék 2.

Egyházmegyénk szerint a következő a kerületbeli jelentkezők száma: Abauj 10; Egervölgye 3; Borsod-Gömör 15; Zemplén 7.

A zsinat által kijelölt Kántorképesítő Bizottság elnöke dr. Fekete Károly ny. teol. professzor volt. Kántorvizsgát tett 6 hallgató, 11-en pedig jövő évben esedékes, hogy oklevelet szerezzenek.

Az egyházkerület támogatása 550 ezer forint volt, amely a hallgatóktól befolyt 18 ezer forint fejenkénti részvételi díjjal együtt fedezte a tanfolyam költségeit.

1998. évi idej tanfolyamunk 45 hallgatója szintén a Magyarországi Református Egyház különböző egyházkerületeiből érkezett: nyolcan Tiszántúlról, ketten Dunamellékről, egy hallgató a Dunántúli egyházkerületből, ketten a határon túli Felvidékről és 32 Tiszáninneni egyházkerületünkből.

Kerületünkön belül egyházmegyénként következő a megoszlás: Abaúj 8; Borsod-Gömör 15; Egervölgye 2; Zemplén 7.

A tanfolyam helyszíne ebben az évben először: Miskolc, a Léway József Református Gimnázium és Diákotthon.

A sárospataki helyszín feladása nem végleges. Ami indokoltá tette a helyszíncserét, az a képzésnek abból a törvényszerűségéből ered, hogy a kezdők-ből egyszer haladók lesznek. A képzés alaphangszerei a 15 harmónium mellett —mivel organistáink száma erre az évre 15-re nőtt— a sárospataki két orgona nem biztosíthatta a szükséges feltételeket.

A miskolci székházbeli és a gimnáziumbeli két elektromos orgona mellett az avasi templom és a belvárosi templom orgonája is rendelkezésünkre állt, valamint megkaptuk három hétre a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola gyakorló orgonáját is.

A tanfolyam 11 tanára az egyházzene és az egyetemes zene munkásaként fáradozik a maga helyén akadémiai, főiskolai diplomával. Itt is minőséget kaptunk tőlük, amit a szeretet módszerével adtak tovább a rájuk bízottaknak.

Az 1997. évi énekkari találkozóra szintén Sárospatakon került sor június 11-én a református templomban. A negyven megszólított gyülekezetből csupán 5 énekkar jött el, a varbói női kar, az edelényi vegyeskar, a putnoki vegyeskar, a tiszalúci énekkar és a sátoraljaújhelyi vegyeskar.

Az idej, 1998-as kórustalálkozót július 4-re tervezzük, itt Miskolcon a Kosuth utcai templomban illetve az egyházkerületi székházban.

Végül köszönetet mondok a főtiszteletű Elnökségnek valamint az Egyházkerületi Tanácsülésnek és az Egyházkerületi Közgyűlésnek az egyházzenei munka erkölcsi és anyagi támogatásáért.

Tisztelettel kérem jelentésem elfogadását: Szűcs Endre egyházkerületi énekügyi előadó.

Határozati javaslatok:

1. Egyházkerületi Közgyűlés az 1997. évi egyházkerületi ének-zeneügyi jelentést elfogadja.

2. Egyházkerületi Közgyűlés hálaadással emlékezik meg a Református Énekeskönyv öt évtizedéről. Kéri az egyház Urát, Szentlelke által adjon erőt a gyülekezeti éneklés időszerű megújulásához.

3. Egyházkerületi Közgyűlés a nyári kántorképző tanfolyam tiszáninneni résztvevői számára a kiegészítő támogatást vállalja és garantálja. Más kerületbeliek részvételének támogatását vagy fedezi a küldő egyházkerület, vagy a résztvevő fizeti a teljes költséget.